

Транскордонне співробітництво

УДК 332.009.12(477.8):339.924+330.341.1
JEL F15, R58

А. І. Мокій, Ю. В. Полякова, Р.-Д. А. Кучер

Інноваційний потенціал конкурентоспроможності прикордонних регіонів України на сучасному етапі євроінтеграції

Розглянуто сучасні теоретичні та прикладні підходи до оцінки інноваційного потенціалу конкурентоспроможності регіонів. Наголошено, що роль і функції прикордонних регіонів, які вони відіграють у розвитку країни, обумовлюють вироблення оновленої регіональної стратегії забезпечення їх конкурентоспроможності на сучасному етапі європейської інтеграції України. Проведено оцінку інноваційного потенціалу конкурентоспроможності та ефективності його використання в регіонах України, у тому числі прикордонних. Наголошено, що результативність і динаміка інноваційних процесів напряму залежать від сприятливості середовища для проведення інноваційної діяльності у відповідному регіоні. На основі проведеного дослідження розроблено комплекс заходів щодо посилення конкурентоспроможності прикордонних регіонів, зокрема за допомогою використання факторів прикордонного співробітництва та адаптації європейського досвіду.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, конкурентоспроможність регіону, прикордонний регіон, європейська інтеграція.

Прискорення процесу євроінтеграції створює нові можливості забезпечення належного рівня національної конкурентоспроможності в галузевому і просторовому (регіональному) вимірах. За умови соціально-економічного зростання в регіонах сусідніх країн потенціал конкурентоспроможності прикордонних регіонів може скорочуватися через асиметрію руху виробничих факторів, особливо інтелектуальних. Внаслідок зовнішнього впливу посиляться регіональна диференціація. Ефективним напрямом протидії цим загрозам конкурентоспроможності економіки регіону є активізація інноваційної діяльності на всіх рівнях системної ієрархії управління економікою.

Після розширення ЄС пріоритетами інноваційного розвитку залишаються формування інноваційної економіки, визнання інновацій як домінанти конкурентоспроможності, переорієнтація інноваційної політики на об'єкти мезо- та макрорівня управління. Поширення регіонального акценту у стратегіях інноваційного розвитку в країнах-членах ЄС пов'язано з істотними структурними відмінностями регіонів: історичними, географічними та галузевими; просторовим розміщенням наукоємних підприємств і кластерів; внутрішньорегіональним попитом на інноваційну продукцію; можливістю зменшення трансакційних витрат на інноваційну діяльність; характеристиками співпраці між регіональними органами влади та підприємництвом; усвідомленням локальних проблем і методів їх успішного розв'язання.

Дослідження проблем і перспектив інноваційного розвитку України, зокрема створення фінансово-інституціонального базису, розробка заходів стимулювання інноваційної активності, їх впливу на конкурентоспроможність економіки країн, регіонів і галузей, прискорення інноваційного розвитку в умовах євроінтеграції відображені у працях О. Амоші, Л. Антонюк, О. Ареф'єва, Ю. Бажала, О. Білоруса, А. Гальчинського, В. Гейця, В. Денисюка, О. Кузьміна, Д. Лук'яненка, Б. Маліцького, Н. Мешко, Ю. Пахомова, А. Поручника, В. Соловійова, А. Філіпенка та ін.

На сучасному етапі євроінтеграції назріла необхідність поглибленого дослідження напрямів посилення і зміцнення конкурентоспроможності регіонів на інноваційних засадах, адаптації спільного доробку ЄС у науково-технічній та

інноваційній політиці в умовах глобальної конкуренції. Згідно з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС співробітництво у сфері науки і технологій слугує зміцненню і раціональному використанню наукового потенціалу для розв'язання проблем, пов'язаних з участю в процесах глобальної економічної інтеграції. Передбачається прискорення інтеграції до європейського дослідницького простору, наближення до вимог і стандартів ЄС у сфері науки і технологій [1].

Необхідно зважати, що аналіз досвіду співробітництва України з Європейським Союзом у межах укладання і виконання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС [2] не дає підстав для висновку про симетричні і збалансовані відносини у науковій, освітній та інноваційній сферах. Можна припустити, що її реалізація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом теж істотно не вплине на інноваційний розвиток вітчизняної економіки відповідно до глобального технологічного циклу сучасності. Щобільше, не можна не розглядати ризики і загрози такої співпраці для інтелектуального науково-технологічного та інноваційного потенціалу нашої країни.

Зарубіжні фахівці розуміють під конкурентоспроможністю регіону його здатність перемагати в суперництві з регіонами країни чи інших країн за залучення і створення нових факторів виробництва, забезпечуючи при цьому конкурентні переваги в економічному зростанні та якості життя населення. На думку С. Захарченка, конкурентоспроможність характеризує здатність суб'єкта конкуренції відповідати вимогам, що їх диктують ринковий та інституціональний механізми й відповідна соціально-економічна модель країни [3, с. 45]. С. Коваленко розглядає конкурентоспроможність регіону як продуктивність використання регіональних ресурсів, насамперед робочої сили та капіталу, порівняно з іншими регіонами [4, с. 123]. Чинниками впливу на конкурентоспроможність регіонів є наявна матеріально-технічна база підприємств, мережі та кластери, розвиненість ринкової, виробничої, соціальної та інституціональної інфраструктури, ефективність використання інвестицій, ділова активність підприємництва. Отже, з одного боку, конкурентоспроможність можна визначати з позицій наявності потужних секторів економіки, а з другого, – здатністю локальної влади створити сприятливі умови для розвитку підприємництва на інноваційних засадах.

Важливість забезпечення конкурентоспроможності прикордонних регіонів обумовлена їх значенням для розвитку країни. Насамперед це забезпечення економічної безпеки держави, у тому числі її науково-технічного та інноваційного складників; використання транзитного потенціалу, раціональне переміщення факторів виробництва, впровадження передових технологій та інновацій; розв'язання спільних з регіонами сусідніх країн проблем у межах транскордонного та інтеррегіонального співробітництва. Для вирішення цих завдань у прикордонних регіонах існують переваги: ефективне використання місцевих ресурсів за допомогою розміщення виробництв і концентрації трудових ресурсів; формування і розвиток соціального капіталу; встановлення тісних взаємовідносин між регіональними органами управління та підприємцями. Прикордонні регіони володіють природними перевагами перед внутрішніми регіонами із залучення іноземних інвестицій внаслідок ефекту сусідства, кращої поінформованості потенційних інвесторів про умови ведення бізнесу, економії на транспортних і трансакційних витратах, подібності характеристик попиту споживачів.

Метою статті є обґрунтування сутнісних характеристик поняття «інноваційний потенціал конкурентоспроможності регіонів» України, у тому числі прикордонних, методів його оцінки для застосування при розробці стратегічних пріоритетів, засобів та форм підвищення конкурентоспроможності в умовах нового етапу європейської інтеграції.

Інноваційний потенціал конкурентоспроможності регіону потрібно розглядати не лише як сукупність ресурсів виробництва регіону, а як джерело розвитку на засадах їх ефективного використання. Важливого значення для цього набуває інноваційна

Рис. 1. Взаємозв'язок процесів формування, розвитку та використання інноваційного потенціалу конкурентоспроможності регіону

Складено авторами.

інфраструктура та діяльність регіональних органів управління щодо створення умов для розвитку й ефективного використання ресурсів (рис. 1). Комплексні індикатори оцінки рівня розвитку економіки знань в країні застосовуються з початку XXI ст., зокрема це: індекс економіки знань Всесвітнього банку, інноваційний індекс ЄС, регіональний індекс нової економіки США. Для оцінки рівня розвитку економіки знань в країні та регіоні використовується агрегативний підхід (показник розраховується як сума значень індикаторів за видами діяльності, а оцінки тенденцій динаміки розвитку – за кожним з видів діяльності) та факторний, в основі якого – фактори, внесок у загальний стан досліджуваного об'єкта [5, с. 162]. Своєю чергою, методологія IMD (International Institute for Management Development) факторної оцінки конкурентоспроможності регіонів передбачає використання індикаторів інфраструктури, ефективності бізнесу, продуктивності економіки та ефективності управління, кожен з яких поділяється на субфактори [3, с. 45].

Для оцінки інноваційного потенціалу конкурентоспроможності регіонів України модифікуємо індекс конкурентоспроможності, що застосовується для міжнародних порівнянь як рейтинг динаміки розвитку окремої сфери економіки. Індекс конкурентоспроможності (ІК) складається з субіндексів і доповнений показниками конкурентних переваг у сфері, що досліджується [6]. Методикою передбачено ранжування від 1 до 7 кількісних показників, отриманих з різних джерел інформації, за формулою:

$$K = 6 \times \left(\frac{V - V_{\min}}{V_{\max} - V_{\min}} \right) + 1, \quad (1)$$

де: IK – індекс конкурентоспроможності; V_c – значення показника для конкретного регіону; $V_{\min}$ – мінімальне значення показника; $V_{\max}$ – максимальне значення показника.

Індекс об'єднує різні групи показників. Для оцінки інноваційного потенціалу конкурентоспроможності регіонів України у 2014 р. використовуємо такі показники: організації, які виконували наукові та науково-технічні роботи; працівники наукових організацій та кількість дослідників; підприємства, які займаються інноваційною діяльністю; витрати на інноваційну діяльність; обсяг виконаних науково-технічних робіт власними силами; кількість виконаних науково-технічних робіт; загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності; кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації; кількість впроваджених нових технологічних процесів; кількість промислових підприємств, що реалізують інноваційну продукцію; обсяг реалізованої інноваційної продукції; кількість використаних передових технологій (табл. 1).

Для оцінки ефективності використання інноваційного потенціалу як виробничої (продуктивної) системи використовуємо метод огортаючих даних (DEA) [7]. Як вхідні величини приймаються наведені характеристики інноваційного потенціалу; вихідна величина – товарний експорт з регіонів, який відображає конкурентоспроможність, спеціалізацію територіальної і галузевої організації економіки регіону. Модель орієнтована на «вихід», тобто максимізацію експорту при ефективному використанні інноваційного потенціалу областей.

Аналітичні оцінки інноваційного потенціалу конкурентоспроможності регіонів показують найвище значення ефективності у Харківській, Дніпропетровській, Запорізькій і Львівській областях, найгірше – у Закарпатській і Луганській областях. Як бачимо, і серед лідерів, і серед аутсайдерів є прикордонні регіони. Можна припустити, що інноваційний потенціал конкурентоспроможності регіонів і їх прикордонне розташування наразі не демонструють взаємозалежності.

Аналіз доводить, що найефективніше інноваційний потенціал регіональної економіки використовується переважно у прикордонних областях – Волинській, Закарпатській, Луганській, Рівненській, а також у Тернопільській і Хмельницькій (коефіцієнт ефективності дорівнює 1,00). У двох прикордонних областях – Львівській і Харківській – спостерігаються певні суперечності: при найвищому рівні інноваційного потенціалу конкурентоспроможності він використовується найменш ефективно. Проте взаємозв'язок між індексом інноваційного потенціалу конкурентоспроможності та ефективністю його використання (за методом DEA) загалом по регіонах України достатньо щільний (коефіцієнт кореляції дорівнює 0,87).

За окремими характеристиками інноваційного потенціалу спостерігається міждерегійна диференціація (табл. 1). Так, у 2014 р. інноваційну діяльність здійснювали 1609 підприємств (16,1% їх загальної кількості), у 2013 р. –

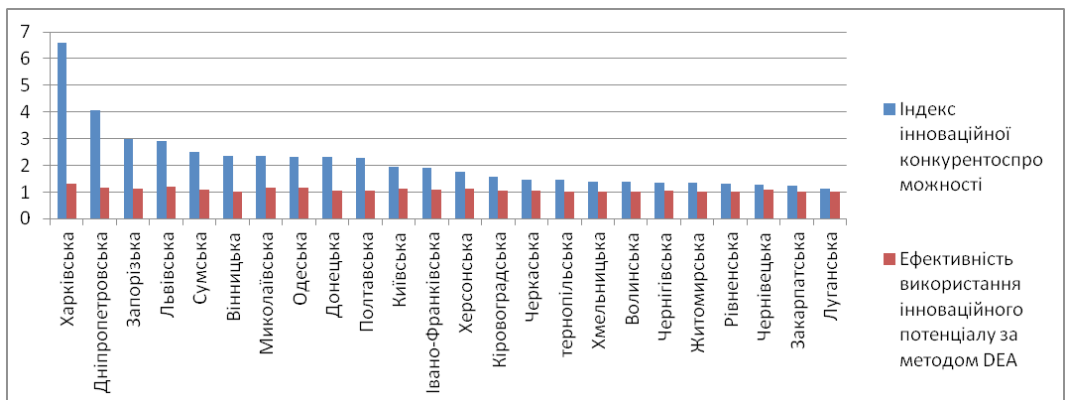

Рис. 2. Індекс інноваційного потенціалу конкурентоспроможності та коефіцієнт ефективності використання інноваційного потенціалу в регіонах України у 2014 р.

Таблиця 1
Визначальні характеристики інноваційного потенціалу конкурентоспроможності та коефіцієнт ефективності його використання в регіонах України у 2014 році

№ з/п	Регіони України	Організації, які виконували науково-технічні роботи	Працівники наукових організацій	Кількість дослідників	Підприємства, які займаються інноваційною діяльністю	Інноваційні витрати, млн грн.	Обсяг виконаних НТР, млн грн.	Кількість виконаних НТР	Загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності, млн грн.	Підприємства, що впроваджували інновації	Впроваджені нові технологічні процеси	Підприємства, що реалізують інноваційну продукцію	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн грн.	Використані передові технології	Індекс інноваційного потенціалу конкурентоспроможності	Місце регіону у рейтингу	Коефіцієнт ефективності
1	Вінницька	17	623	384	46	796,5	40,9	320	796,5	38	38	32	664,1	203	2,36	6	1,08
2	Волинська	10	170	102	30	192,5	11,9	210	192,5	25	17	13	31,6	267	1,38	18	1,00
3	Дніпропетровська	57	9949	4971	109	825,2	1251,2	2281	825,2	65	76	51	1563,1	1664	4,07	2	1,17
4	Донецька	21	3317	2538	45	516,1	253,7	1211	516,1	28	11	24	1017,9	585	2,30	9	1,05
5	Житомирська	10	346	174	48	60,6	23,5	157	60,6	33	23	21	255,2	196	1,36	20	1,02
6	Закарпатська	11	681	328	16	16,5	32,5	114	16,6	12	3	11	837,6	604	1,22	23	1,00
7	Запорізька	23	4400	1182	108	339,9	484,1	779	339,9	75	212	63	1529,9	653	2,98	3	1,14
8	Івано-Франківська	16	424	287	99	95,8	40,2	426	96,8	69	20	64	883,2	173	1,92	12	1,10
9	Київська	24	2358	1239	66	122,1	188,3	548	122,1	50	38	46	897,4	314	1,94	11	1,11
10	Кіровоградська	14	458	296	49	92,9	33,9	1796	92,9	33	11	31	504,4	175	1,56	14	1,04
11	Луганська	17	452	175	16	35,1	62,9	425	35,1	10	8	9	38,0	119	1,11	24	1,00
12	Львівська	72	4783	2850	129	219,7	294,2	1913	219,7	99	60	70	731,9	586	2,93	4	1,20
13	Миколаївська	27	2002	600	67	606,7	347,2	710	606,8	34	35	30	363,8	348	2,35	7	1,15
14	Одеська	51	3333	1791	67	323,9	214,1	2248	323,9	39	30	34	698,7	445	2,31	8	1,16
15	Полтавська	21	997	658	33	348,5	59,7	729	348,5	28	29	24	6519,4	538	2,28	10	1,05
16	Рівненська	13	234	130	45	11,4	11,8	111	11,4	44	8	24	134,5	186	1,30	21	1,00
17	Сумська	15	1834	687	46	587,7	141,8	1081	587,7	32	134	31	2610,7	150	2,50	5	1,10
18	Тернопільська	11	267	167	36	57,4	11,4	198	57,4	23	139	20	133,4	94	1,46	16	1,00
19	Харківська	162	18531	10005	191	711,1	2111,1	8182	711,1	179	273	102	2609,8	2570	6,59	1	1,31
20	Херсонська	24	796	468	54	90,5	45,5	255	90,5	24	181	22	657,7	125	1,75	13	1,11
21	Хмельницька	8	201	113	38	133,1	14,7	81	133,1	34	11	27	162,7	103	1,38	17	1,00
22	Черкаська	24	986	402	37	30,3	58,9	227	30,3	35	22	34	556,3	213	1,47	15	1,07
23	Чернівецька	21	578	338	34	68,8	43,2	282	68,8	20	8	16	81,7	66	1,27	22	1,08
24	Чернігівська	16	746	278	32	106,4	39,8	904	106,4	19	14	18	151,7	139	1,36	19	1,06

Розраховано за: [8]. Дані по АР Крим відсутні

1715 (16,8%). У регіональному вимірі найбільша кількість таких підприємств зосереджена у м. Києві (168), Харківській (191), Львівській (129), Дніпропетровській (109) і Запорізькій (108) областях.

Вагомим джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств (85% загального обсягу). З Державного бюджету здійснено фінансування інновацій в 9 підприємствах, з місцевих бюджетів – у 12, вітчизняні інвестори інвестували в 6, іноземні – в 11, кредити отримали 39 підприємств [8, с. 161]. Частка власних ресурсів у загальному обсязі фінансування зростає з 59,3% у 2010 р. до 85% у 2014 р. Спостерігається істотне зниження частки іноземних інвесторів – з 30% у 2010 р. до 1,8% у 2014 р. Загалом по країні частка витрат на НДіДКР у ВВП склала 0,66% (для порівняння: у країнах-членах ЄС – 2,01%).

Єдиний регіон, де при фінансуванні інноваційної діяльності використовуються усі джерела, – Харківська область. Вітчизняні інвестори до інноваційної діяльності залучені у Львівській, Миколаївській, Сумській, Херсонській і Черкаській областях. Іноземні інвестори проявляють інтерес до фінансування в цій сфері у Житомирській, Івано-Франківській, Миколаївській, Сумській, Херсонській, Черкаській, Чернігівській областях та місті Києві. Важливого значення для прикордонних регіонів набуває використання факторів міжнародного регіонального співробітництва, зокрема іноземних інвестицій країн-сусідів, а також підвищення зацікавленості фінансово-кредитних установ у наданні ресурсів для реалізації пріоритетних інноваційних програм розвитку регіонів.

У 2014 р. в Україні 1208 підприємств впроваджували інновації, кількість яких зменшилася порівняно з 2013 р. на 104 одиниці. Інноваційні види продукції впроваджували 600 підприємств, інноваційні процеси – 614. З підприємств, які впроваджували інновації, 160 функціонують у м. Києві, 179 – у Харківській, 99 – у Львівській області. У галузевому вимірі активніше інноваційною діяльністю займаються підприємства харчової, машинобудівної, металургійної галузей, виробництва гумових і пластмасових виробів, меблів.

Майже кожне четверте підприємство реалізовувало нову для ринку продукцію обсягом 7,1 млрд грн, з яких 38,6% експортовано. Загалом кількість найменувань упроваджених інноваційних видів продукції на промислових підприємствах досягла 3661 одиниці, з них 540 – нових для ринку [8]. Більше половини (54%) нових для ринку інноваційних видів продукції впроваджено у місті Києві, Запорізькій і Харківській областях.

У 2014 р. спостерігалось зменшення до рівня 2013 р. кількості поданих заявок на видачу та отримання охоронних документів на 4%; отриманих охоронних документів – на 7%. Загалом це підтверджує неефективне використання наукового потенціалу регіонів. Найбільша кількість власників об'єктів інтелектуальної власності зосереджено у м. Києві, Дніпропетровській, Харківській і Донецькій областях. Водночас зменшується загальна кількість осіб, які здійснюють винахідницьку діяльність, через неефективні форми організації фундаментальних досліджень, матеріально незабезпечені робочі місця з незначними можливостями кар'єрного росту та суспільного визнання, недооцінку ролі фундаментальних і прикладних досліджень у економічному зростанні.

На результативність і динаміку інноваційних процесів впливають умови середовища інноваційної діяльності в нашій країні. В Україні, на жаль, до цього часу не проводився моніторинг рівня інноваційного розвитку за методикою формування Європейського інноваційного табло, що ускладнює зіставлення показників інноваційної активності з іншими країнами, особливо з країнами ЄС-12.

Недосконалість регіональних програм інноваційного розвитку пов'язана з обмеженням фінансуванням, нечіткою визначеністю цілей, відсутністю стратегічного програмування, моніторингу досягнення цілей. Регіональні органи управління не володіють реальними механізмами реалізації інноваційних стратегій і програм, а

лише компетенцією їх розробки та моніторингу. На противагу, в країнах-членах ЄС регіональні програми засновані на інноваційних проектах [9].

Відповідно до рекомендацій Європейської Комісії кожен регіон має розробити стратегію розвитку інтелектуальної спеціалізації, прийняття якої є необхідною умовою фінансування досліджень та інновацій [10]. На регіональну рівні мають концентруватися зусилля і ресурси на конкретних пріоритетних напрямках з інноваційним потенціалом і реальним досвідом для зміцнення конкурентних переваг. Цікавим є приклад польського прикордонного регіону – Поморського воєводства, де здійснюється поетапний перехід до інтелектуальної спеціалізації, конкурсний відбір проектів для зміцнення технологічного потенціалу та підвищення конкурентоспроможності території, насамперед в енергетичній галузі, охороні здоров'я, використанні морських ресурсів, екології та будівництві високо-технологічних об'єктів [11].

Реалізація інноваційних проектів і програм регіонального значення для забезпечення конкурентоспроможності прикордонних територій ускладнюється тим, що власні кошти підприємств, як основне джерело фінансування інноваційної діяльності, не можуть забезпечити достатнього обсягу фінансових ресурсів, а інші джерела, як показано вище, використовуються досить обмежено. За таких обставин важливим є узгодження джерел фінансування з використанням досвіду розвинених країн-членів ЄС, зокрема спільного фінансування з залученням коштів іноземних інвесторів, концесійних форм співробітництва з іноземними партнерами, залучення малих і середніх підприємств для здійснення розробок на передпроектній стадії інноваційного циклу [12, с. 123]. При проведенні прикордонними регіонами спільних науково-технічних робіт інструментом захисту прав вітчизняних власників інноваційних розробок і винаходів може виступати взаємне патентування винаходів у патентних відомствах країн-сусідів, зокрема в Європейському патентному відомстві.

Інноваційний процес у розвинених країнах-членах ЄС передбачає тісну співпрацю великого та малого бізнесу із закріпленням спеціалізації та відповідальності останніх. Враховуючи, що малий бізнес активніший на початкових етапах інноваційного циклу до одержання дослідного взірця, а великий бізнес має більше можливостей доведення нововведень до масового виробництва, на регіональному рівні у прикордонних регіонах доцільно стимулювати виробничу кооперацію між різними формами бізнесу, наприклад орієнтувати великі підприємства не лише на випуск конкурентоспроможної продукції, а й на залучення до процесу виробництва інших підприємств свого регіону.

Таким чином, підвищення конкурентоспроможності на інноваційних засадах та ефективне використання інноваційного потенціалу стає важливим для прикордонних регіонів України у процесі європейської інтеграції, зважаючи на зростання їх ролі в економічному розвитку країни. Інноваційний потенціал регіонів реалізується завдяки активізації процесів його формування, розвитку та використання завдяки функціонуванню інституційної інфраструктури та діяльності місцевих органів влади. Ефективні у світовій практиці підходи до оцінки інноваційного потенціалу конкурентоспроможності та ефективності його використання можуть слугувати аналітичною основою для розробки стратегій і заходів з підвищення конкурентоспроможності регіонів. Проведена рейтингова оцінка інноваційного потенціалу конкурентоспроможності регіонів України показала, що прикордонні території є як лідерами, так і аутсайдерами загальноукраїнського рейтингу. Серед регіонів, що найбільш ефективно використовують інноваційний потенціал, переважають прикордонні. Співробітництво в інноваційній і науково-технічній сфері, вивчення досвіду та адаптація європейських принципів інноваційної діяльності залишаються важливими чинниками нарощування інноваційного потенціалу прикордонних регіонів України.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (ратифікована Законом України №1678-VII від 16.09.2014 р.). – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011/paran2820#n2820
2. Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною (прийнята 14 червня 1994 р., ратифікована Законом України від 10 листопада 1994 р. №237/94-ВР). – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_012
3. Захарченко С. В. Конкурентоспроможність регіонів України та стратегічні аспекти її підвищення (у контексті підходу фахівців IMD-менеджменту) / С. В. Захарченко // Регіональна економіка. – 2015. – №3(77). – С. 44-51.
4. Коваленко С. І. Стратегічні пріоритети підвищення конкурентоспроможності транскордонних регіонів в умовах розширення ЄС / С. І. Коваленко // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 2 (49). – Ч. 1. – С. 123-130.
5. Золотых И. Б. Экономика знаний: методологические подходы ее измерения / И. Б. Золотых // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 6. – С. 162-167.
6. The Travel & Tourism Competitiveness Report. Balancing Economic Development and Environmental Sustainability // Website of World Economic Forum, Geneva, Switzerland. – 2008. – Retrieved from: <http://www.weforum.org>.
7. Лисситса А. Анализ оболочки данных (DEA) – современная методика определения эффективности производства / А. Лисситса, Т. Бабичева // Website EconStor. – 2003. – Режим доступу : <http://econstor.eu/bitstream/10419/28581/1/374265275.pdf>
8. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2014 році : [стат. зб.] / відп. за вип. О. О. Кармазіна ; Державна служба статистики України. – К. : Держстат України, 2015. – 255 с. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2015/zb/09/zb_nayka_14.zip
9. Інноваційна політика: європейський досвід та рекомендації для України. Том 1 [Електронний ресурс] / Представництво ЄС в Україні. – К.: Фенікс, 2011. – 214 с. – Режим доступу : http://kneu.edu.ua/userfiles/our_partners/gudrun/1_UA.pdf
10. Regional Innovation Strategies // Website of Joint Research Centre of the European Commission. – 2010. – Retrieved from <http://ipts.jrc.ec.europa.eu/activities/research-and-innovation/documents/guide/draft.pdf>
11. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego // Websajt Departamentu Programów Regionalnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego. – 2015. – 06.03. Retrieved from <http://www.rpo.pomorskie.eu/-/strategia-rozwoju-wojewodztwa-pomorskiego-2020>
12. Павлов В. І. Інноваційний потенціал регіону: діагностика та реалізація : монографія / В. І. Павлов, Ю. М. Корецький. – Луцьк : Надтир'я, 2004. – 244 с.

References

1. Supreme Council of Ukraine (2014) Uhoda pro asotsiatsiyu mizh Ukrayinoyu, z odniyeyi storony, ta Yevropeys'kym Soyuzom, Yevropeys'kym spivtovarystvom z atomnoyi enerhiyi i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoyi storony [The Association Agreement between Ukraine, on the one side, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other side]. (Ratified by Law of Ukraine 1678-VII on 2014, September 16). Retrieved from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011/paran2820#n2820 [in Ukrainian].
2. Supreme Council of Ukraine (1994). *Uhoda pro partnerstvo ta spivrobitnytsvo mizh Yevropeys'kymy spivtovarystvamy i Ukrayinoyu* [Agreement about the Partnership and Cooperation between the European Communities and Ukraine] (Adopted on 1994, June 14, ratified by Law of Ukraine on 1994, November 10, 237/94-VR). Retrieved from http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_012 [in Ukrainian].
3. Zakharchenko, S. V. (2015). Konkurentospromozhnist rehioniv Ukrainy ta stratehichni aspekty yii pidvyshchennia (u konteksti pidkhodu fakhivtsiv IMD-menedzhmentu) [Competitiveness of Ukraine's regions and strategic aspects of its improvement (in the context of the IMD-management specialists' approach)]. *Rehional'na ekonomika – Regional Economy*, 77(3), 44-51. [in Ukrainian].
4. Kovalenko, S. I. (2013). Stratehichni priorytety pidvyshchennia konkurentospromozhnosti transkordonnnykh rehioniv v umovakh rozshyrennia ES [Strategic priorities of increasing the competitiveness of cross-border regions in terms of EU expansion]. In *Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen'* [Socio-Economic Research Bulletin]: Vol. 2(49), Part 1 (pp. 123-130). [in Ukrainian].
5. Zolotykh, I. B. (2015). *Ekonomika znaniy: metodologicheskiye podkhody yeye izmereniya* [Knowledge economy: methodological approaches to its measurement]. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky – Global and National Economic Problems*, 6, 162-167. [in Ukrainian].
6. The Travel & Tourism Competitiveness Report. Balancing Economic Development and Environmental Sustainability (2008). Website of World Economic Forum, Geneva, Switzerland. Retrieved from <http://www.weforum.org>
7. Lissitsa, A., Babicheva, T. (2003). Analiz obolochki dannykh (DEA) – sovremennaiia metodika opredeleniia effektivnosti proizvodstva [Analysis of the data envelope (DEA) – a modern method of determining the efficiency of production]. Website EconStor. Retrieved from <http://econstor.eu/bitstream/10419/28581/1/374265275.pdf> [in Russian].

8. State Statistics Service of Ukraine (2015). *Naukova ta innovatsiyna diyal'nist' v Ukraini u 2014 rotsi [Research and Innovation Activities in Ukraine in 2014]*. Kyiv. Retrieved from http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2015/zb/09/zb_nayka_14.zip [in Ukrainian].
9. EU Agency in Ukraine (2011). *Innovatsiyna polityka: yevropeys'kyi dosvid ta rekomendatsiyi dlya Ukrainy [Innovation policy: European experience and recommendations for Ukraine]*. Vol. 1. Kyiv: Phoenix. Retrieved from http://kneu.edu.ua/userfiles/our_partners/gudrun/1_UA.pdf [in Ukrainian].
10. Regional Innovation Strategies (2010). Website of Joint Research Centre of the European Commission. Retrieved from <http://ipts.jrc.ec.europa.eu/activities/research-and-innovation/documents/guide/draft.pdf>
11. Website of the Department of Regional Programs of Office of the Marshal of the Pomorskie Voivodeship (2015, March 6). *Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego [Pomorskie Regional Development Strategy]*. Retrieved from <http://www.rpo.pomorskie.eu/-/strategia-rozwoju-wojewodztwa-pomorskiego-2020> [in Polish].
12. Pavlov, V. I., & Koretskiy, Y. M. (2004). *Innovatsiynyyi potentsial rehionu: diahnostyka ta realizatsiya [The innovative potential of the region: diagnostics and implementation]*. Lutsk: Nadstyrya. [in Ukrainian].

Mokiy A. I., Polyakova Y. V., Kucher R.-D. A. Innovation potential of Ukrainian border regions' competitiveness at the present stage of European integration.

The article examines modern theoretical and applied approaches to evaluating the competitiveness of regions. The competitiveness of a region implies its ability to win in a competition with other regions to attract and create new inputs, while providing competitive advantages in economic growth and living standards. In the world practice a variety of methods are widely used for assessing the economy developing on innovative principles.

For this reason, the article aims to substantiate the essential characteristics of the concept «innovation potential of competitiveness of regions» of Ukraine, including the border regions, its assessment methods to apply in developing strategic priorities, means and forms of increasing competitiveness in the new phase of European integration.

It is determined that at present the EU priorities of innovation development are: formation of an innovative economy, intellectualization of the society, increasing the role of innovation as a factor of improving competitiveness, moving the innovation policy centre to the level of regions.

The necessity of improving the competitiveness of Ukraine's border areas in terms of European integration is justified. The importance of ensuring the competitiveness of the border regions in the country is determined by a number of aspects arising from the role and functions of these areas in the overall development of the country. Border regions have natural advantages over the internal with regard to expanding international cooperation, attracting foreign investments, applying some good practices and implementing joint projects.

The article presents an analytical estimation of Ukrainian regions' innovation potential competitiveness. The results show the highest values of efficiency in Kharkiv, Dnipropetrovsk, Zaporizhia and Lviv regions, while the lowest indexes are in Zakarpattia and Lugansk regions. Border regions of Ukraine are both among the leaders and the outsiders of the list.

The analysis evaluating the efficiency of using innovation potential as a production system shows that the innovation potential is the most effectively used mainly in border areas such as Volyn, Zakarpattia, Lugansk and Rivne regions.

It is stressed out that the efficiency and the dynamics of innovation processes directly depend on the degree to which the environment is favourable for innovation activities in a particular region. The results of the research enable to elaborate a set of measures to enhance the competitiveness of the border regions on innovative principles. Cooperation in the areas of innovation, science and technology as well as studying the experience and adapting European principles of innovative activities remain important factors in increasing the innovation potential of border regions of Ukraine.

Keywords: innovation, innovative activity, competitiveness of the region, border region, European integration.

Мокій Анатолій Іванович – доктор економічних наук, професор, проректор з міжнародних зв'язків і перспективного розвитку Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій (e-mail: amokiy320@ukr.net).

Mokiy Anatoliy Ivanovych – Dr. Sci. (Econ.), Prof., Pro-rector for international relations and perspective Development of the Zaporizhzhya Institute of Economics and Information Technologies.

Полякова Юлія Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин Львівського торговельно-економічного університету (e-mail: polyakova0909@gmail.com).

Polyakova Yuliya Volodymyrivna – Ph.D. (Econ.), Assoc. Prof., Associate Professor of the Department of international economic relations of the Lviv University of Trade and Economics.

Кучер Роман-Даниїл Аскольдович – аспірант відділу безпеки реального сектору економіки Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України (e-mail: kucher24@gmail.com).

Kucher Roman-Danyuil Askoldovych – Postgraduate of the Department of security of real sector of economy of the National Institute of Strategic Studies in Ukraine.

Надійшло 04.03.2016 р.